

УДОСКОНАЛЕННЯ ТИПОЛОГІЇ КУЛЬТОВИХ СПОРУД ПІВДНЯ УКРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Єрмуракі О.І.,

ст. викладач,

ermuraki.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-0623-345X

Єрмуракі М.О.,

бакалавр,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Анотація. Найбільш гостра актуальність пов'язана із пошкодженням та руйнуванням культових споруд Півдня України внаслідок військових дій. Типологічне дослідження є первинним етапом, без якого неможливе автентичне відновлення. Воно надає реставраторам чіткі критерії для ідентифікації оригінальних конструкцій, матеріалів та стильових рішень, запобігаючи перетворенню реставрації на некваліфікований ремонт. Швидке створення типологічної бази та каталогізація допомагає зафіксувати статус-кво та обґрунтувати міжнародні запити на фінансування відновлення. Актуальність підсилюється тривалими загрозами, не пов'язаними з війною. Відсутність типології призводить до стилістичних помилок під час ремонтно-будівельних робіт, коли історичні будівлі "оновлюються" сучасними, невідповідними матеріалами. Дослідження важливе для включення до охоронних реєстрів менш відомих, але типологічно важливих споруд (сільські церкви, молитовні будинки національних громад), які сьогодні залишаються без належного правового захисту. Південь — це унікальна територія міжкультурного синтезу, що робить його архітектуру неповторною. Актуальність статті знаходиться на перетині культурно-охоронної необхідності, методологічного запиту та національно-ідентифікаційної потреби в умовах воєнного часу та відновлення.

Ключові слова: містобудування, архітектура, спадщина, культові споруди, типологія та класифікація пам'яток, автентичність, реставрація, консервація, Південь України, регіональна специфіка.

Вступ. Архітектурна спадщина Півдня України, що охоплює культові споруди Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, є унікальним культурно-історичним синтезом. Цей регіон, сформований як багатонаціональний та багатоконфесійний плавильний котел, відображає архітектурні впливи українського, грецького, болгарського, німецького, єврейського та інших етносів. Водночас, ця спадщина зіткнулася з подвійною загрозою: наслідками військової агресії, що спричинила значні руйнування, та тривалим процесом втрати автентичності через некваліфіковані реставраційні втручання.

Критична актуальність дослідження зумовлена тим, що комплексне, системне вивчення саме типології та класифікації культових споруд Півдня України залишається фрагментарним. Наявні праці здебільшого зосереджені на окремих видатних пам'ятках, ігноруючи масив менш відомих, але типологічно важливих об'єктів (сільських церков, молитовних будинків національних громад). Ця наукова прогалина унеможливорює розробку науково обґрунтованих критеріїв для реставрації, консервації та правового захисту.

Важко встановити автентичні конструктивні та декоративні елементи (специфіку кладки місцевим вапняком, форми дахів, обумовлені кліматом), що призводить до стилістичних помилок та використання невідповідних матеріалів. Менш монументальні, але

типологічно важливі споруди залишаються поза увагою охоронних програм і не отримують належного правового захисту. Унікальні архітектурні рішення, зумовлені природними чинниками (захист від спеки та вітрів) та соціокультурним синтезом (спільне існування різних конфесій), залишаються невиявленими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна дослідницька увага зосереджена переважно на де-кількох напрямках. Високий інтерес зберігається до окремих, монографічних досліджень видатних пам'яток класицизму та неовізантійського стилю (кін. XIX – поч. XX ст.) [4] в Одесі та Севастополі (наприклад, роботи О. Бернардацці чи В. Шретера). Зростає кількість публікацій, присвячених архітектурі національних громад (грецькі, німецькі кірхи, караїмські кенаси) [7], де фокус зміщений на етнокультурну історію, а не на конструктивно-типологічні особливості. Культові споруди періоду модерну та менші об'єкти часто залишаються поза увагою, оскільки дослідники приділяють більше уваги промисловій спадщині та житловим будівлям у цьому стилі. Більшість праць використовують вертикальний підхід (історія однієї будівлі) і майже повністю ігнорують так звану "сіру зону" — сільські храми та невеликі молитовні будинки національних громад. Ці менш монументальні об'єкти, зведені з місцевих матеріалів (наприклад, вапняк-черепашник) за локально модифікованими типовими проєктами, є ключем до розуміння регіональної типології. Останні публікації з реставрації регулярно констатують втрату автентичності через стилістичні помилки та використання невідповідних матеріалів (наприклад, цементу замість вапняних розчинів). Це підтверджує, що без системної типологічної бази неможливо встановити автентичні конструктивні та декоративні елементи для науково обґрунтованої консервації. Класичні праці таких дослідників, як В. І. Тимофієнко [2], В. В. Чепелик, В. В. Вечерський [1], формують методологічну основу для типологічного аналізу, але їх необхідно критично порівняти та доповнити деталізованими дослідженнями Одеської школи архітектури та місцевим містобудівним контекстом. Хоча дослідницький матеріал про окремі пам'ятки існує, комплексне, системне типологічне дослідження культових споруд усіх конфесій та масштабів Півдня України не проводилося.

Постановка завдання. Визначити ключові критерії для типологічної класифікації, включно з етноконфесійним та хронологічним чинниками. Обґрунтувати, як типологія виявляє регіональні архітектурні закономірності, зумовлені природними та соціокультурними умовами. Показати, як типологічна база запобігає втраті автентичності та стилістичним помилкам під час реставраційних робіт.

Результати мають безпосереднє практичне значення для сфери охорони культурної спадщини та післявоєнного відновлення: вони створюють науково обґрунтовану основу для розробки муніципальних та регіональних програм консервації, об'єктивної оцінки збитків та підготовки фахівців, здатних працювати з унікальною, багатошаровою архітектурою Півдня.

Основний матеріал і результати. Архітектурна спадщина Півдня України (території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей) є надзвичайною цінністю, що відображає складний історичний та соціокультурний розвиток. Історично цей регіон був визначений як багатонаціональний та багатоконфесійний плавильний котел, що сформувався під впливом українського, болгарського, грецького, єврейського, німецького, молдавського, російського, татарського та інших етносів. Це етнічне та релігійне розмаїття зумовило унікальні архітектурні прояви, що часто виходять за межі загальноукраїнських чи європейських стильових канонів.

Попри наявність ґрунтовних загальних праць з історії української архітектури, які охоплюють окремі видатні пам'ятки, комплексне, системне дослідження саме типології та класифікації культових споруд Півдня України залишається фрагментарним.

Наявні наукові роботи найчастіше сфокусовані на монографічному описі окремих визначних об'єктів (наприклад, Преображенського собору в Одесі чи католицьких кірх). Вони рідко надають горизонтальний аналіз — порівняльне дослідження великого масиву однотипних, але регіонально модифікованих споруд.

Без типологічної бази важко встановити автентичні конструктивні та декоративні елементи, притаманні певному регіональному типу (наприклад, специфіка кладки місцевим вапняком чи використання певних типів покрівлі, обумовлених кліматом). Це призводить до стилістичних помилок та втрати автентичності під час реставраційних робіт. Типологія допомагає встановити специфіку кладки (наприклад, використання місцевого вапняку та його поєднання з цеглою-сирцем або облицювальною цеглою), характерну для того чи іншого періоду забудови Півдня. Незнання цих деталей призводить до використання сучасних, невідповідних за міцністю та паропроникністю будівельних матеріалів, що може викликати руйнування історичної структури зсередини. Південь має особливості клімату (спека, сильні вітри, висока вологість біля моря). Типологія виявляє унікальні архітектурні пристосування (наприклад, специфічні типи покрівлі, форма дахів, конструкції водостоків), які були обумовлені саме цими чинниками, забезпечуючи довговічність об'єкта. Відсутність типологічних аналогів та зразків призводить до суб'єктивних рішень під час відновлення втраченого декору. Реставратори можуть використовувати узагальнені або стилістично чужі декоративні елементи (наприклад, віконні профілі, карнизи, ліпнину), що не відповідають конкретному регіональному підтипу (наприклад, одеський модерн відрізняється від київського або львівського). Типологія необхідна для визначення автентичної колірної палітри фасадів та інтер'єрів, оскільки колір часто був обумовлений наявністю місцевих пігментів та уподобаннями громади. Неправильний вибір кольору змінює сприйняття масштабу та історичної атмосфери споруди.

Фрагментарність досліджень створює ефект, коли увага науковців, медіа та, відповідно, охоронних програм, зосереджується виключно на "культових" або "великих" пам'ятках (наприклад, головних соборах обласних центрів). Це призводить до ігнорування так званої "сірої зони" — менш відомих, але типологічно надзвичайно важливих споруд. Сільські церкви, невеликі молитовні будинки національних громад (наприклад, грецькі, німецькі чи болгарські кірхи та молитовні будинки) є ключовими елементами, що розкривають регіональні закономірності та локальні архітектурні модифікації стилів.[1, 3] Вони часто є більш автентичними, оскільки зазнали менше масштабних перебудов, ніж центральні міські собори.

Без системної типології, що науково обґрунтовує цінність цих менших об'єктів, вони не отримують належного правового захисту. Споруди, які не є достатньо "монументальними" або не мають докладної історичної довідки, часто не включаються до Державного реєстру нерухомих пам'яток України або отримують низьку категорію охорони. Відсутність офіційного охоронного статусу робить ці об'єкти вразливими перед містобудівним тиском, незаконними перебудовами, або, що найгірше, призводить до їхнього знесення як "застарілих будівель", оскільки їхня справжня історична цінність не була вчасно каталогізована та доведена. Недооцінка цінності менших, багатоконфесійних споруд веде до втрати цілісного архітектурного ландшафту Півдня. Саме ці споруди є матеріальними свідченнями багатонаціональної історії регіону. Кожен втрачений молитовний будинок (будь-якої конфесії) є втратою частини унікального етнокультурного коду Південної України.

Недостатнє типологічне дослідження не дозволяє виявити унікальні архітектурні закономірності та конструктивні рішення, які є прямим наслідком адаптації до складних природних умов Півдня України. Культові споруди регіону історично розроблялися з урахуванням потреби захисту від спеки влітку та сильних степових вітрів (заметілей) узимку. Це виявляється у товщині стін, орієнтації віконних прорізів, специфічних формах дахів та використанні прохолодних внутрішніх галерей або притворів, які не є стандартними для архітектури інших регіонів України. Типологія необхідна для каталогізації та розуміння використання місцевих будівельних матеріалів, таких як вапняк-черепашник (який має високі теплоізоляційні властивості), місцева червона цегла та специфічні вапняні розчини. Відсутність знань про ці закономірності призводить до заміни їх на сучасні матеріали (наприклад, цемент), що порушує тепловологісний режим історичних стін, провокуючи їх руйнування.

Південь України — це "плавильний котел", де різні етноси та конфесії створювали архітектуру, що синтезувала кілька традицій. Цей соціокультурний вплив залишається недостатньо вивченим. Типологія дозволила б ідентифікувати, як православний, католицький та східний впливи (наприклад, елементи, запозичені з турецької або грецької архітектури) взаємодіяли та модифікувалися у конкретних типах культових споруд регіону. Наприклад, як форма дзвіниць чи куполів відрізняється від центрально-українських аналогів. Кожна національна громада (болгарська, німецька, єврейська) привносила свої унікальні архітектурні прояви у формуванні культових та громадських будівель, створюючи локальні підтипи. [8, 10] Без їх типологічної фіксації ці унікальні архітектурні "діалекти" залишаються невиявленими та, відповідно, можуть бути незворотно втрачені під час неавтентичної реставрації чи перебудови. Невстановленість цих регіональних закономірностей призводить до того, що реставраційні рішення приймаються на основі загальноєвропейських чи національних зразків, що, по суті, стирає унікальну архітектурну ідентичність Півдня і перетворює його історичні споруди на стилістично "знеособлені" об'єкти.

На відміну від центральних регіонів, конфесійна архітектура Півдня часто демонструє синтез та модифікацію класичних канонів під впливом місцевих умов та матеріалів, що іноді призводило до появи унікальних архітектурних "діалектів". Православні Храми (Український та Грецький вплив): Хоча більшість слідує візантійським або класицистичним канонам, регіональні храми можуть мати більш відкриті портики (через спекотний клімат) та особливості оздоблення фасадів, що використовують місцевий вапняк-черепашник. Часто спостерігається імплементація грецьких архітектурних деталей через значну грецьку діаспору в портових містах. Католицькі та Протестантські Кірхи: Будувалися переважно німецькими, польськими та чеськими колоністами. Вони часто вирізняються більш стриманим, функціональним модерном або неоготикою, при цьому регіональний вплив виявляється у спрощенні декору та адаптації до місцевих будівельних матеріалів. [9] Іудейські Синагоги (Хоральні та Квартальні): Архітектура синагог на Півдні часто поєднує неороманські або неомавританські елементи з функціональною організацією внутрішнього простору. Важливо вивчити, як регіональні синагоги (на відміну від західноукраїнських) адаптувалися до класицистичного фасаду міст-портів.

Класифікація за етноконфесійним критерієм є незамінною для:

- точної реставрації (дозволяє ідентифікувати автентичні літургійні простори та елементи (наприклад, розташування вівтаря, біми, місце для хорів) та відновити їх згідно з історичними канонами конкретної конфесії, а не згідно з узагальненими стандартами);
- захисту культурної пам'яті (забезпечує збереження матеріальних свідчень багатонаціонального та міжконфесійного діалогу, що є унікальною рисою Півдня України);
- чіткої документації (сприяє створенню деталізованих паспортів пам'яток, де архітектурні елементи будуть описані не лише з точки зору стилю, а й з точки зору їхньої функціональної та конфесійної приналежності).

Класифікація культових споруд за будівельним періодом (хронологічна типологія) є фундаментальною для розуміння їхньої автентичності. Вона дозволяє простежити, як змінювалися стильові рішення та будівельні технології, починаючи від періоду заснування міст (кінець XVIII — перша половина XIX століття) до початку XX століття. Розділити об'єкти на часові групи (наприклад, Класицизм, Еклектика/Історизм, Модерн) і зафіксувати, які конструктивні, матеріальні та естетичні характеристики є домінуючими для кожної епохи саме у південноукраїнському регіоні. [10]

Типологія за періодом дозволяє побачити еволюцію архітектурної мови та її місцеві адаптації (Таблиця 1).

Таблиця 1. Типологія за періодом еволюції архітектурної мови та її місцеві адаптації

Будівельний Період	Домінуючий Стиль	Регіональні Особливості (Південь)
Кінець XVIII - середина XIX ст.	Класицизм	Суворість ліній, використання греко-римських ордерів. Регіональна особливість - монументальність, але з використанням місцевого вапняку та мінімальним декором через необхідність швидкої забудови.
Друга половина XIX ст.	Еклектика/Історизм	Змішування стилів (неоготика, неовізантійський, неоренесанс). Регіональна особливість - поява "цегляного стилю" та надмірного декору, що символізує економічний розквіт портових міст.
Початок XX ст.	Модерн (Art Nouveau)	Відмова від симетрії, плавні лінії, рослинні мотиви. Регіональна особливість - часто поєднується з елементами раціонального модерну, акцент на функціональності та інноваціях у бетонних конструкціях (якщо мова йде про адміністративні, а не лише культові споруди).

Хронологічна типологія є критично важливою для реставрації, оскільки кожен період приніс нові будівельні технології, які не можна ігнорувати. Класицизм (домінування ручного різання каменю, вапняних розчинів, дерев'яних каркасів. Реставрація вимагає використання аналогічних природних матеріалів та ручних технік). Еклектика/Історизм (поява металевих конструкцій (для дахів, перекриттів), розвиток цегляної промисловості. Реставрація повинна враховувати фізико-хімічні властивості цих нових матеріалів (захист металу від корозії, сумісність нових розчинів із старою цеглою). Модерн (початок експериментів із залізобетоном та новими типами скління. Реставрація вимагає знань про ранні бетони та їхню взаємодію з арматурою). Типологія за періодом дозволяє не лише зрозуміти естетичну мову пам'ятки, але й забезпечує технологічну обґрунтованість реставраційних рішень, гарантуючи їхню довговічність та автентичність.

Регіональне "типове" в архітектурі — це сукупність повторюваних елементів, конструктивних прийомів та декоративних рішень, які стали локальним стандартом у певний історичний період, навіть якщо вони не відповідають суворим канонам столичних стилів. Вони формувалися як компроміс між великими стилями (Класицизм, Еклектика) та місцевими обставинами. Визначити ці елементи та закономірності, які були зумовлені насамперед локальною доступністю матеріалів та місцевими будівельними традиціями (зокрема, етнічних громад).

Типологічне дослідження має фокусуватися на виявленні стандартизованих елементів. Форми куполів та завершень (типові форми куполів та їхнього співвідношення з об'ємом споруди). На Півдні, наприклад, у певний період були популярні спрощені бані або куполи на низьких барабанах, що могло бути обумовлено як економією, так і уникненням сильного вітрового навантаження. Фасадна обробка (домінуючі типи рустування, використання ліпного декору та його розміщення на фасаді). Регіональне "типове" може включати, наприклад, характерну обробку фасадів місцевим черепашником у поєднанні з цегляними вставками, що є візитною карткою Одеси та Миколаєва. Ордерні Елементи (регіональна інтерпретація класичних ордерів). Використання спрощених пілястр та колон (без складних капітелей), або їхнє розміщення відповідно до місцевих, а не суворо класичних пропорцій.

Встановлення регіонального "типового" є критично важливим для реставрації. Регіональне "типове" часто є свідомим спрощенням або місцевою інтерпретацією великого стилю, і саме ця модифікація є автентичною цінністю. Наявність типологічної бази дозволяє обґрунтувати відновлення втрачених елементів на основі регіональних аналогів, навіть якщо

оригінальних креслень не збереглося. Фокусування на використанні локальних матеріалів (як це було історично типовим) робить реставраційні проекти більш економічно доцільними та екологічними.

Висновки. Дослідження підтверджує, що недостатня вивченість регіональної специфіки архітектури культових споруд Півдня України є однією з головних перешкод на шляху їхнього автентичного збереження та відновлення. Критична необхідність розробки типологічного підходу впливає з низки наукових, практичних та культурно-охоронних імперативів.

Типологічний підхід є єдиною науково обґрунтованою методологією для роботи з цією унікальною спадщиною. Дозволяє замінити суб'єктивні оцінки об'єктивною класифікацією. Чітка ідентифікація (за етноконфесійним, хронологічним та конструктивним критеріями) дає можливість точно ідентифікувати автентичні елементи, що були сформовані під впливом місцевих матеріалів (вапняк-черепашник) та клімату (захист від спеки та вітрів). Забезпечує вибір адекватних методів консервації та реставрації, запобігаючи використанню стилістично та технологічно чужорідних матеріалів, які руйнують історичну структуру.

Несистемність досліджень безпосередньо загрожує втратою архітектурної ідентичності регіону. Типологічне вивчення дозволяє ввести до охоронних реєстрів менш монументальні, але типологічно важливі споруди, які сьогодні є найбільш вразливими та не мають належного правового захисту. Дослідження виявляє та фіксує унікальні регіональні закономірності, що виникли внаслідок соціокультурного синтезу (православний, католицький, східний впливи), зберігаючи архітектурну історію як матеріальне свідчення багатонаціонального розвитку Півдня.

Актуальність типології зростає багаторазово в умовах військової агресії та необхідності післявоєнного відновлення. Результати дослідження мають стати методологічною основою для розробки регіональних програм реставрації та консервації, спрямовуючи ресурси на збереження справжньої, а не ідеалізованої, архітектурної спадщини Півдня України.

Література

- [1] Вечерський В. Українські дерев'яні храми Невідома Україна, Київ, 2008 р. 271
- [2] Тимофієнко В. І., Архітектура і монументальне мистецтво : терміни і поняття / В. Тимофієнко. - К. : Вид-во Ін-ту проблем сучасного мистецтва, 2002. - 472 с.
- [3] Геврик Т. Втрачені архітектурні пам'ятки Києва. Автор: Геврик Т. Опубліковано: Нью-Йорк, Видавництво: Український Музей, 1982. - 64 с.
- [4] Пилявский В. А. Архитектура Одессы. Зодчие, здания, стили : архитектурно-историческое эссе : монография / Валентин А. Пилявский. – Одесса : Optimum, 2022. – 628 с
- [5] ЮНЕСКО. ЮНЕСКО надало посилений захист 20 об'єктам культурної спадщини України. Опубліковано 07 вересня 2023 року о 17:59: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/yunesko-nadalo-posilenij-zahist-20-obyektam-kulturnoyi-spadshchini-ukrayini>
- [6] Інноваційні методи виборки будівельного інформаційного моделювання (bim) в процесі реставрації пам'яток архітектури, пошкоджених внаслідок воєнних дій 2024 м. Таврійський, науковий вісник. Серія Технічних наук DOI: 10.32782/tnv-tech.2023.6.26
- [7] Гураль Т. О. Використання BIM технологій при будівництві та реконструкції споруд: кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю „192 — будівництво та цивільна інженерія“ / Т. О. Гураль. — Тернопіль: ТНТУ, 2024. — 62 с.
- [8] Дунаєвський Є., Слепцов О. Еволюційні процеси та сучасні напрямки розвитку архітектури православних храмів та комплексів України. - Архітектурний вісник КНУБА, 2025
- [9] Слепцов О. Архітектура мечетей: поєднання канонів і регіоналізму / Дьомін М., Хараторська Ю., Кравчук О. / - Містобудування та територіальне планування. Київ: КНУБА, 2024.

[10] Мержієвська Н., Дунаєвський Є. Архітектурно-образні принципи формування структури сучасних культових споруд християнських конфесій в Україні, науково-технічний збірник „Сучасні проблеми архітектури та містобудування”. – Київ: КНУБА, 2021. - (59), 28–51. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.28-51>

References

- [1] Vecherskyi, V. Ukrainian Wooden Churches. Kyiv, 2008.- Nevidoma Ukraina. 271 p.
- [2] Tymofiienko, V. I. Architecture and Monumental Art: Terms and Concepts. Kyiv: Institute for Problems of Contemporary Art Publishing House. 2002. - 472 p.
- [3] Hevryk, T. Lost Architectural Monuments of Kyiv. New York: Ukrainian Museum. 1982.- 64 p.
- [4] Pilyavskyi, V. A. Architecture of Odesa: Architects, Buildings, Styles. An Architectural and Historical Essay. Odesa: Optimum. 2022.- 628 p.
- [5] UNESCO.. UNESCO Granted Enhanced Protection to 20 Cultural Heritage Sites in Ukraine 2023, September 7. [Electronic resource]. Available at: <https://unesco.mfa.gov.ua/news/yunesko-nadalo-posilenij-zahist-20-obyektam-kulturnoyi-spadshchini-ukrayini>
- [6] Innovative Methods of Building Information Modeling (BIM) Sampling in the Restoration Process of Architectural Monuments Damaged as a Result of Military Actions 2024. Scientific Bulletin of Tavriyskyi University. Technical Sciences Series. <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2023.6.26>
- [7] Hural, T. O. Application of BIM Technologies in Construction and Reconstruction of Buildings. Master's qualification thesis, Specialty 192 "Construction and Civil Engineering". Ternopil: Ternopil National Technical University. 62 p.
- [8] Dunaievskyi, Ye., & Slieptsov, O. Evolutionary Processes and Contemporary Directions in the Development of Architecture of Orthodox Churches and Complexes in Ukraine. Architectural Bulletin of KNUBA. Kiev: -2025.
- [9] Slieptsov, O. Architecture of Mosques: The Combination of Canons and Regionalism. In M. Diomin, Yu. Kharaborska, & O. Kravchuk (Eds.), Urban Planning and Territorial Planning. KNUBA – 2024.
- [10] Merzhievskaya, N., & Dunaievskyi, Ye. (2021). Architectural and Figurative Principles of Forming the Structure of Contemporary Religious Buildings of Christian Denominations in Ukraine. Modern Problems of Architecture and Urban Planning, (59), 28–51. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.28-51>

IMPROVEMENT OF THE TYPOLOGY OF RELIGIOUS BUILDINGS IN SOUTHERN UKRAINE: PROBLEMS AND SOLUTIONS

Yermuraki O.,

Senior Lecturer,

ermuraki.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-0623-345X

Yermuraki N.,

Bachelor,

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Abstract. Despite its undeniable historical and cultural value, comprehensive, systematic typological research on religious buildings throughout the region of Southern Ukraine (including Odessa, Mykolaiv, Kherson, and parts of Zaporizhzhia Oblast) remains largely fragmentary. Existing studies often take a vertical, monographic approach, focusing only on prominent, monumental monuments in large cities (e.g., classical or neo-Byzantine cathedrals). This leaves a significant “gray area” of smaller, local religious buildings, especially those built in rural areas using local materials (such as limestone), which are largely undocumented and methodologically unanalyzed. The lack of typology leads to ambiguity in determining the authenticity and compatibility of materials during restoration and maintenance.

The article discusses the urgent need to create a comprehensive architectural typology of religious buildings (sacred architecture) in southern Ukraine. The relevance of this research is greatly increased by the large-scale destruction and damage caused by prolonged military action in the region, which requires scientific justification for future authentic restoration. The current scientific approach, which is often limited to monographic descriptions of individual outstanding monuments (classicism, neo-Byzantine style), does not cover the vast majority of the local religious heritage. This gap is particularly evident in the “gray zone” of smaller rural churches and prayer houses of various ethnic communities (Greek, Bulgarian, German, etc.).

The proposed typology performs the following functions. It provides clear, objective criteria for identifying original structures, authentic materials (e.g., local limestone), and stylistic adaptations, directly preventing unscientific reconstruction and further loss of material authenticity. It systematically documents the unique architectural synthesis of the region, where pan-European styles were adapted to local materials and climatic conditions, filling a long-standing methodological gap in the history of Ukrainian architecture.

The development of this typology is not merely an academic exercise, but a necessary condition for effective post-war conservation, documentation, and securing international funding for the restoration of the region's cultural heritage.

Keywords: urban planning, architecture, architectural heritage, religious buildings, architectural typology, classification of monuments, authenticity, restoration, conservation, southern Ukraine, regional specificity, ethno-confessional criteria, multinationality, construction technologies, urban identity, legal protection.

Keywords: urban planning, architecture, architectural heritage, religious buildings, architectural typology, classification of monuments, authenticity, restoration, conservation, southern Ukraine, regional specificity, ethno-confessional criteria, multinationality, construction technologies, urban identity, legal protection.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2025

[This work](#) © 2025 by [Yermuraki O., Yermuraki N.](#) is licensed under [CC BY 4.0](#)